

6. ZATERDAGVOORMIDDAG – SINT-JOZEFSKERK

“Laat ons bidden.”

In de overvolle kerk klonk voorzichtig gekuch. Een soort geritsel, eerder voelbaar dan hoorbaar, gleed als een doorzichtige vogel over de aanwezigen – een mensenmassa die simultaan het hoofd buigt. Het werd stil.

Ik keek discreet om me heen. Bidden deed ik allang niet meer: de dood van mijn moeder, op mijn tiende, had me voorgoed afgeholpen van het geloof in een rechtvaardige god, en de begrafenisdienst had me een levenslange afkeer bezorgd van de typische kerkgeur.

De kist vooraan was pijnlijk klein. Ze stond op rode velours, en er leunde een bloemenkrans tegenaan, met een met gouden letters bedrukt paars lint. *Van je liefhebbende ouders*. Op de eerste rij, links tegenover het altaar, zaten enkele familieleden, met Peter, wat afgezonderd, eenzaam op de hoek – Dani lag nog steeds in het ziekenhuis. Zijn gezicht leek uit graniet gehouwen: hij staarde al de hele dienst bewegingloos voor zich uit.

Ik wist wat hij nu voelde. Pijn, ongeloof, verbijstering – en de vage hoop elk ogenblik te ontwaken. Ik kende het mengsel allang. Het had me nooit meer echt verlaten. Een begrafenis bijwonen was nog steeds een pijnlijk stukje terugkeren in de tijd.

Voor de zoveelste keer controleerde ik of het papier nog in mijn zak zat. De lijkrede. Waarom Peter mij daarvoor gevraagd had, begreep ik nog steeds niet. We waren weliswaar bijna burens, en we gingen op kameraadschappelijke voet met elkaar om, maar vrienden kon je ons moeilijk noemen. Ik kon het echter niet weigeren: hij zat al genoeg in de miserie. Men had hem ondertussen ook gezegd dat Sofie het slachtoffer was geworden van geweldpleging. Iemand had het kindje gedood, hoogstwaarschijnlijk opzettelijk. Hij was kalm toen hij het me vertelde, maar zijn ogen verrieden hem. ‘Als ik ‘m vind, maak ik ‘m af – het kan me niet schelen hoeveel jaar ik ervoor krijg,’ stond er te lezen. Dat zijn vrouw ondertussen werd ondervraagd, maakte het niet gemakkelijker. De angst dat Dani in een vlaag van waanzin de hand aan zijn Sofietje had geslagen, spookte door zijn hoofd, maar hij slaagde er voorlopig in ze te beheersen.

En dan was er de sensatiepers.

Roddelblaadjes hadden hem geld geboden voor het verhaal, en nog meer

voor een foto van Sofie, maar hij had elk aanbod beslist afgewezen. Het resultaat was een artikel waarin Dani en hij werden afgeschilderd als egoïstische materialisten, die een kind van nog geen jaar als zwerfvuil hadden gedumpt in een bos, met foto's van het bos, de wijk, en hun huis. Er was ook een foto van Peter zelf, getrokken met een telelens, op het ogenblik dat hij het huis verliet. Hoewel beledigend van toon, was het artikel ingenieus geschreven: het bevatte geen enkele concrete beschuldiging, alleen subtiele vragen. Het stelde niet dat Dani dronk, neen, alleen dat zoiets in de wijk gefluisterd werd. Ik hoopte maar dat hij het nog niet gelezen had.

De priester kuchte, en richtte zich op.

Ik keek opnieuw naar de eerste rij. Iedereen volgde de beweging van de pastoor, behalve Peter. Kaarsrecht, handen gevouwen in de schoot, hoofd opgericht, met een blik, vastgeklonken aan het oneindige, bleef hij vruchteloos zoeken naar een oplossing voor het onoplosbare.

Het drong plotseling tot me door dat Peter zich weleens schuldig zou kunnen voelen. Wat dacht hij nu? Als ik niet zoveel extra *shiften* had gedraaid... Wat heb ik niet gezien dat ik had moeten zien...? Wat heb ik verkeerd gedaan...? Ik kreeg een krop in de keel, en tastte opnieuw in mijn zak. Emotionaliteit was nu wel het laatste wat ik me kon veroorloven. Gelukkig legde Renhilde een hand op mijn arm. Ik keek even opzij. Ze glimlachte bemoedigend. Ze wist hoe groot mijn afkeer van dit soort situaties was.

De priester zei iets, en knikte in mijn richting. Ik slikte, ademde diep, stond op, en liep tot achter het spreekgestoelte. Ik haalde het vel papier uit mijn zak, en vouwde het voor me open.

Ik liet mijn blik eerst even over de aanwezigen gaan. Slechts een enkeling keek in mijn richting. Peter bewoog niet.

Mijn hart bonsde in mijn keel. De tekst had me bloed, zweet en tranen gekost, en ik had er geen flauw benul van of hij aan Peters verwachtingen zou voldoen.

Ik keek naar de kist, en sprak:

“Sofie,

Er bestáán geen geschikte woorden, geen uitdrukkingen die juist weergeven wat wij, die hier nu samen zijn om afscheid van je te nemen, voelen.

Verdriet? Natuurlijk. Maar verdriet is een woord dat eerder zegt wat we de rest van ons leven zullen voelen. Over twintig, dertig jaar zullen we nog altijd ver-

drietig worden als we aan deze tragedie denken, aan jouw verdwijnen uit ons leven.

Pijn? Ook. Zóveel pijn zelfs dat we niet weten hoe ze te uiten zonder onszelf te beschadigen. Dat we ze niet dúrven te uiten, uit angst dat we ons verstand verliezen. We kunnen ze alleen lijdzzaam ondergaan, want er bestaat geen remedie.

Er is echter meer dan verdriet en pijn: er is ook ongeloof. ‘Dit kán gewoon niet waar zijn,’ spookt het voortdurend door ons hoofd. We missen het vermogen om te begrijpen, laat staan te aanvaarden. We kúnnen het niet aanvaarden, en we willen het ook niet aanvaarden. Zolang we niet weten wat er exact is gebeurd, zullen we mogelijke scenario's bedenken, uitwisselen, afwegen, stiekem geloven. Achterdocht zal regeren. Niet prominent. Op de achtergrond. Maar het zal onze geesten vergifigen. Daarom is het van levensbelang dat de waarheid ontdekt wordt. Maar zelfs dan zal er, hoe dan ook, elke minuut van de dag, de volgende weken en maanden, ongeloof zijn en blijven.

Verdriet, pijn, ongeloof. En schuld. Er is ook nog dat onontkoombare gevoel van schuld. Wij, Sofie, arrogante volwassenen die zich tot enkele dagen geleden enkel druk maakten over futiliteiten, komen nu tot de ontdekking dat we het leven schromelijk verwaarloosd hebben. Wij zijn allemaal vergeten jou te zeggen dat we je graag zagen. We hadden het te druk. We hebben jou niet laten voelen dat je welkom was, dat we de vreugde van jouw ouders deelden, want we hadden geen tijd. En nu? Nu is er geen tijd meer. Het is te laat. Voor eeuwig te laat. Dat doet pijn. Het maakt ons beschaamd. We voelen ons schuldig – en we kunnen er niets meer aan veranderen.

Maar ook al moeten we vandaag afscheid van je nemen, Sofie, toch zal je altijd onder ons blijven. Iedereen hier heeft voor jou al een plaatsje gereserveerd, een ereplaats, tussen zijn dierbare herinneringen. Want we mogen niet vergeten, vandaag minder dan ooit, dat, hoe onsterfelijk wij onszelf ook achten, we uiteindelijk allemaal een herinnering zullen worden. Niet meer dan dat, maar ook niet minder. Daarom is het belangrijk dat onze herinneringen aan jou niet gekleurd worden door onze huidige, negatieve gevoelens. Je moet – en je zult – in ons geheugen blijven leven als het blijde kind dat je was, als het meisje dat met één enkel lachje haar ouders gelukkig kon maken, dat de wezenlijke dingen des levens verpersoonlijkte: onschuld, verlangen naar warmte en genegenheid, liefde. Je zult in ons geheugen voortleven als Sofietje.

We nemen nu afscheid van je, meisje, omdat we dat moeten, niet omdat we dat willen. Maar vergeten zullen we je nooit. Dat is beloofd.

Dag Sofie.

Een vochtige waas hinderde me bij het lezen van de laatste zinnen, en zorgde ervoor dat ik het papier daarna haast op de tast diende op te plooien. Ik stak het voorzichtig in mijn zak, en keerde terug naar mijn plaats, de ogen op de grond gericht.

Zodra ik weer zat, legde Renhilde een hand op de mijne. Ze kneept zachtjes, en toen ik opkeek, zag ik tranen. Na een flauw glimlachje richtte ze de aandacht op haar handtas, en zocht naar een zakdoek. Een snelle blik over het middenpad verduidelijkte me dat wel meer vrouwen met hun handtas in de weer waren. Heel wat mannen leken dan weer te worden geplaagd door rondvliegend stof: een aantal onder hen verwijderde beheerst, met één vinger, een vuiltje uit een ooghoek. Peter staarde onbeweeglijk voor zich uit.

Terwijl de priester de dienst verder afwerkte, vroeg ik me af of we ooit zouden te weten komen wat er met Sofie was gebeurd. Hoewel rechercheurs de wijk platliepen met de vraag of iemand die bewuste vrijdag iets bijzonders had opgemerkt, leek het erop dat er weinig of geen vooruitgang geboekt werd. Journalisten van hun kant hadden hun creatieve energie een paar dagen lang gewijd aan het zo barok mogelijk melden dat er niets te melden viel, tot er in de loop van de week in Lier een gezinsdrama plaatsvond – een man schoot er zijn vrouw en drie kinderen dood, en pleegde dan zelfmoord. De nieuwsgangers verhuisden, en Sofie viel over de rand van hun vergeetput. Vijf doden tegen één – ze maakte geen enkele kans.

Nadat de priester de dienst had beëindigd, werd de kerkpoort geopend, doodsklokken weerklonken, en de kist begon aan haar laatste tocht.

Terwijl we wachtten om aan te sluiten, viste Renhilde twee kaartjes uit haar portefeuille. Betuigingen van deelneming. Het tweede was in naam van Patricia. Ze had ons getelefoneerd met de vraag of we voor haar geen kaartje konden afgeven, want tot haar grote spijt had ze een repetitie, en kon ze de dienst onmogelijk bijwonen. Toen ik er een opmerking over maakte – Patricia woonde tenslotte ook in de wijk; ze was zelfs lid van het wijkcomité, net als ik – vergoelijkte Renhilde de keuze van haar vriendin met de woorden dat ‘één aanwezigheid meer het kind toch niet zou terugbrengen’. Ik ging er maar niet op in.

We voegden ons bij de rouwstoet, die de lijkstaf op haar korte weg naar het nabijgelegen kerkhof zou begeleiden. Aan de uitgang van de kerk deponeerde Renhilde de twee kaarten in een schaal, haar voorgehouden door een bediende. Buiten stak ze haar arm door de mijne, en zei:

“Misschien had je wel gelijk.”

“Hoezo?”

“Eergisteren. Met Kevin.”

Ik knikte. We hadden een zware discussie gehad over Kevins aanwezigheid op de begrafenis. Renhilde vond het niet meer dan normaal, een teken van goed fatsoen, dat de jongen zijn rouw zou betuigen. Kevin protesteerde heftig: weken eerder al had hij toestemming gevraagd – en gekregen – om die dag met Rutger, zijn Nederlandse schoolkameraad, naar de stad te gaan. De jongens deden dit wel meer: een bezoekje aan een McDonald's, een film meepikken, wat grasduinen in de grote cd-winkels, ergens een colaatje drinken – niks bijzonders. Renhilde argumenteerde dat dit een geval van heirkraft was, en dat ze hun uitstapje net zo goed een weekje konden uitstellen. Kevin telefoneerde teleurgesteld met Rutger, maar toen bleek dat diens ouders hun zoon niet verplichtten om mee naar de kerk te gaan, begon hij er weer over. Het meningsverschil escaleerde toen Renhilde vroeg of hij dan helemaal niet meevoelde met de getroffen familie, en de jongen koeltjes ‘Niet echt, neen,’ antwoordde. Mijn vrouw vloog uit, waarop mijn zoon alleen maar olie op het vuur gooide door te vragen ‘of dat dan verplicht was, misschien?’ Zijn reactie op haar vraag ‘of hij dat niet harteloos vond,’ verbijsterde haar nog het meest. ‘Dus, niks voelen voor een kind dat je niet kent, is harteloos? Dan toch alleen maar als het in je eigen straat woont. Er sterven elk jaar twee miljoen baby's aan diarree alleen. Moet ik daarmee dan ook meevoelen? Doe jij dat misschien? Toch ook niet. Wat is dan het verschil?’ Toen Renhilde zei dat hij niet zo onbeschoft moest zijn, haalde hij de schouders op, en verdween mokkend naar zijn kamer.

Ik begreep de oorsprong van Renhildes eis natuurlijk wel. Ze was de dochter van een garagist, die zijn leven lang hard gewerkt had, en niet zoveel tijd aan zijn dochter had kunnen besteden. Haar prille jeugd had ze voornamelijk doorgebracht in het gezelschap van haar grootvader. Ze was dol op hem geweest – haar god. Ik vroeg me weleens af of ze misschien dáárom de voorkeur had gegeven aan een oudere man als ik. Toen de grootvader echter onverwachts stierf, stortte haar wereld in elkaar. Tot overmaat van ramp gaven haar ouders haar niet de kans om afscheid te nemen: ze had het lichaam niet eens mogen groeten, en ze had ook de begrafenis niet mogen bijwonen, uit angst dat de schok voor haar te groot zou zijn. Ze had het haar ouders nooit vergeven – ze klonk nog steeds bitter wanneer ze erover sprak.

We hadden lang over Kevin gepraat. Uiteindelijk vond ze het argument wel

valabel dat iemand verplichten tot iets wat hij helemaal niet ziet zitten, eigenlijk even erg is als iemand iets verbieden dat hij absoluut wel wil doen. Toen Patricia uitgerekend op dat ogenblik telefoneerde met de vraag of we voor haar een kaartje konden maken – ze had geen tijd om het te komen brengen – en ik Renhildes reactie hoorde, was het niet meer zo moeilijk om haar te overtuigen. We sloten een compromis af met Kevin: hij mocht van de begrafenis wegblijven als hij een vorm van vervanging vond – net als Patricia. Hij moest zelf maar uitzoeken wat. Dat Renhilde er nu over begon, maakte duidelijk dat ze had ingezien dat het de juiste oplossing was.

“Het zou hem inderdaad niks hebben bijgebracht,” antwoordde ik.

Mijn vrouw knikte.

“Ik moet bekennen dat ik zijn keuze wel klasse vind – voor een kind van zijn leeftijd...”

Voordat hij ‘s morgens naar Rutger vertrokken was, had hij haar met een uitgestreken gezicht drie rozen gegeven, halverwege samengebonden met wit lint, met daaraan een naamkaartje. Of ze die bij het kistje wilde leggen? Ze had er zowaar een krop van in de keel gekregen.

“In elk geval origineler dan Patricia,” voegde ik eraan toe. Renhilde reageerde niet.

Even later liepen we achter de lijkwagen het kerkhof op. De Nederlandse familie Beekmans, Rutgers ouders, was me onderweg komen feliciteren met de lijkrede, net als Eduard eigenlijk, die me in het voorbijgaan vroeg waar ik die tekst had gevonden. Pol, de bohémien met het paardenstaartje, had me zonder een woord maar breed lachend op de schouders geklopt. Ik begreep het gebaar pas toen Tinne verklaarde dat haar man zich altijd achter een lach verschool wanneer zijn emoties hem dreigden te overweldigen, en dat die neiging hen al in vreemde situaties had gebracht. Hij was in staat om Peter bij het graf van zijn dochtertje vrolijk lachend de hand te drukken.

De lijkwagen stopte, de rouwstoet hield halt, dragers haalden het kistje tevoorschijn en droegen het tot bij het open grafje, op een eerbiedige afstand gevolgd door de aanwezige massa.

Renhilde kneep in mijn arm. Ze hield een zakdoek voor de mond. Ik probeerde troostend te glimlachen, en keek naar de lucht. Egaal grijs, zonder een zuchtje wind – één grote grafsteen.

Het kistje werd in het graf gelaten, de priester sprak enkele woorden, groette, en maakte dan plaats voor Peter.

Vermits hij met zijn rug naar ons toe stond, was het onmogelijk om zijn

emoties te lezen. Zijn schouders zakten niet, hij boog het hoofd niet, zijn armen bewogen niet – alsof hij ter plaatse in een zuil veranderde. Na wat een oneindigheid leek, draaide hij zich om. De begrafenisondernemer gebaarde naar de plaats waar hij werd verondersteld zich op te stellen, maar Peter negeerde hem. Hij keek alleen maar. Naar ons. Alsof hij onze gezichten nooit meer wilde vergeten.

Ik werd er ongemakkelijk van. Wat speelde hem in godsnaam door het hoofd? Zijn gelaatsuitdrukking evolueerde van concentratie naar woede: had hij zich de overtuiging aangepast dat de moordenaar van zijn dochtertje weleens tussen de massa zou kunnen staan, en wilde hij een bekentenis afdwingen, enkel met zijn blik?

De spanning werd ondraaglijk – mensen achteraan vroegen wat er aan de hand was, en er werd gekucht. Net toen we ons begonnen af te vragen of we iets moesten doen, kwam hij in beweging.

Hij deed een stap voorwaarts, wees naar de rouwstoet, brulde met een rauwe, van razernij doordrenkte stem “WIE?!” en zakte dan in elkaar.